

1. PERUSTIEDOT KOHTEESTA	
1.1. Maisema-alueen nimi	Lattomerens kulttuurimaisema
1.2. Maisema-alueen uusi nimi	Lattomerens kulttuurimaisema
1.3. Kunta	Pori ja Ulvila
1.4. Pinta-ala	2 744 ha
1.5. Aikaisemmat inventoinnit [tekijä, vuosi, arvo]	Putkonen Lauri: Satakunnan rakennusperintö 2005. Satakuntaliitto; Lattomerens kulttuurimaisema
1.6. Päiväysinventoijan nimi	Jenny Alatalo
1.7. Päiväysinventoinnin pvm	24.05.20013
1.8. Arkistointipaikka	
2. MAISEMAMAAKUNTA JA -SEUTU	
2.1. Maisemamaakunta ja -seutu [Mietintö 66/1992]	Lounaismaa / Ala-Satakunnan viljelyseutu
2.2. Maisematyyppi [Maakunnallinen maisemaselvitys]	
2.3. Kuvailuteksti [Lyhyt kuvaus maisemamaakunnan ja -seudun tyypillisistä piirteistä]	Lounaismaan maiseman peruselementit vaihtelevat rikkonaisesta saaristosta ja kumpuilevista, osittain paljastuneista kallioalueista laajoihin tasaisiin, viljaviin savikkoalueisiin, joilla lukuisat joet kiemurtelevat. Ala-Satakunnan viljelyseutu on perusluonteeltaan vaurasta viljelyaluetta, mutta Lounaiseen viljelyseutuun verrattuna siellä on runsaasti karuja, metsäisiä ja soisia syrjäseutuja. Seudun karuja maisemapiirteitä edustavat suot ja metsät keskittyvät Pyhäjärven lounaispuolella olevalle karulle rapakivigraniittialueelle ja viljelymaisemat sijaitsevat yleensä viljavilla savikkoalueilla Kokemäenjokilaaksossa.
3. LUONNON OMINAISPIIRTEET	
3.1. Maa- ja kallioperä	Alueen kallioperä on hiekkakiveä. Maaperältään alueen keskiosa on suurimmaksi osaksi liejuista hienorakenteista maalajia sekä hienoa hietaa ja hiesua. Alueen savikot keskittyvät Luikin alueelle, josta kapea soiro jatkuu pohjoiseen Luikinojan suuntaisesti sen pohjoispuolella. Edellisen lisäksi mm. Lehterinmäen länsipuolella, Iso-ojan keskivaiheilla ja Protson aukealla on pienehköjä savialueita. Moreenisia saarekkeita ovat Spinkkilä, Lattomeri, Hirvelä ja sen itäpuolella oleva saareke. Soraa ja hiekkaa maisema-alueen maaperässä on kaksi pientä aluetta, jotka sijaitsevat Lattomerenojan ja Honkaluomanojan risteyskohdassa sekä Sonninmäen ja Pinomäen välisen alueen keskellä.
3.2. Vesistöt ja ranta-alueet	Lattomerens alueella ei ole vesistöä, mutta alueen pelloille on tehty kattava ojaverkosto. Suurimmat kokoavat ojat alueella, jotka laskevat Kokemäenjokeen, ovat Humalamaanoja eli Luikinoja, joka muuttuu Lattomerenojaksi ja Oikaisuoja johon liittyy yläjuoksulla Iso-oja.
3.3. Luonnonhistorian erityispiirteet	Kuivattu / kuivunut merenlahti.
3.4. Kasvillisuustyypit	Kasvimaantieteellisen aluejaon mukaan Lattomeri kuuluu eteläboreaaliseen kasvillisuusvyöhykkeeseen. Peltöjen ympärillä kasvaa lehtipuita (koivua) sekä kuusta. Kuivemmillä selänteillä on myös mäntymetsää.
3.5. Arvokkaat luontokohteet	
3.6. Eläimistö ja kasvilajisto	
3.7. Ilmasto	Alueen keskilämpötila on 4-5°C astetta ja vuoden sademäärän keskiarvo on 600-650 mm vuodessa.
3.8. Maisemarakenne	Lattomerens maiseman rajana on etelässä ja lännessä moreeniselänne, jonka edessä on moreenisaarekkeita. Pohjoisessa ja idässä topografia on tasaista aina Kokemäenjoen itäpuolelle asti, mutta tällä alueella asutus ja muu rakentaminen rajaavat maisema-alueen. Jääkauden aikana ruhjeiseen merenpohjaan laskeutunut hieno ja ravinteikas maaines on maankohoamisen myötä raivattu viljelykäyttöön. Tasaista ja alavaa viljelymaisemaa rytmittävät suorat oja, tiet ja voimalinjat. Vaihtelevuutta maisemaan tuovat metsäiset saarekkeet.
4. KULTTUURISET OMINAISPIIRTEET	
4.1. Arkeologinen kulttuuriperintö	Alueelta ei tunneta muinaisjäänöksiä.

4.2. Maiseman kulttuurihistoria	<p>Valtiovallan tärkeäksi tavoitteeksi tuli 1740-luvulla maatalouden kehittäminen. Tavoite kumpusi ruotsalaisesta hyötyajattelussa, missä luonnonvarojenkäyttöä haluttiin laajentaa ja tehostaa. Yksi tapa, millä maataloutta kehitettiin, oli viljelyalan lisääminen. Lisää peltoalaa saatiin raivaamalla arvotonta maata, kuivaamalla soita ja laskemalla järviä. Kruunun rooli rajoittui vuonna 1740 annettuun suoasetukseen, joka antoi mahdollisuuden myös järvenlaskuun. Kruunu kannusti töihin, mutta toteutus jäi talonpojille, jotka tekivät työn ilman tukia. Työt tehtiin paikallisesti yksittäisinä hankkeina ilman kokonaisvaltaista suunnitelmaa.</p> <p>Kokemäenjokilaaksossa kuivatukset alkoivat 1700-luvun puolivälissä Ulvilan Koiviston kartanon omistajan Johan Kraftmanin ryhdyttyä ajamaan Lattomerensuon suuren suoalueen kuivatusta. Lattomerensuon 1700-luvun puolivälissä aloitettua ojitusta pidetään maamme ensimmäisenä laajamittaisena suokuivatusyrityksenä.</p> <p>Kuivatustyö alkoi hitaasti. Ensimmäiseksi vuonna 1760 kutsuttiin koolle pitäjänkokous käsittelemään kuivatusasiaa, mutta ketään niittyosuksia omistava asukas ei saapunut paikalle. Työn alkuun päästiin vasta vuonna 1773. Työ oli hankalaa ja ojitus jouduttiin uusimaan useaan kertaan, ennen kuin ne olivat tavoitellun kokoisia. Myöhemmin ojien kunnossapidosta käytiin useita oikeudenkäyntejä. Lopullinen kuivatus ja raivaaminen pelloksi tapahtuivat vasta 1900-luvulla.</p> <p>Vuoden 1741 Porin ympäristön lääninkartassa Lattomerensuo on otettu mukaan. Kartasta näkyy kuinka Tuorsniemen ja Vähä-Rauman kylien välistä laskee oja Porinlahteen. 1800-luvun puolivälin pitäjän kartoissa Lattomeri oli vielä suurimmaksi osaksi keskiosaltaan merkitty kosteikoksi / suoalueeksi. Venäläisen topografikartan mukaan Lattomeri oli saatu kuivatettu 1900-luvun alkuun mennessä ja aikaisemmin suona olleelle maalle on pystytty paljon heinän varastointiin tarkoitettuja suuleja.</p>
4.3. Maiseman kannalta merkittävät elinkeinot	Pitkään jatkunut niittykäyttö ja maanviljely.
4.4. Rakennettu ympäristö	Lattomeri on vielä suhteellisen harvaan asuttua aluetta. Aivan kylän keskustassa on suhteellisen paljon tiloja. Alueen vanhin rakennuskanta on keskittynyt moreeniselle niemelle ja saarekkeille. Uudempi rakennuskanta on lomittunut vanhan joukkoon sekä alueella olevan tiestön yhteyteen.
4.4.1. Alueelle tyypillinen ja perinteinen asutustyyppi	Tienvariasutusta.
4.4.2. Nykyisen asutuksen suhde muinaisjäännösten sijaintiin	~
4.4.3. Rakennetun ympäristön inventoinnit	Maakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt: Lattomerensuon kulttuurimaisema Lattomerensuon rukoushuone on valmistunut 1908.
4.4.4. Muita maiseman kannalta merkittäviä rakennuksia ja	
4.5. Perinnemaisemat	Alueella on kaksi aluetta, mitkä ovat erityistessa olevia lohkoja (perinnebiotooppi).
4.6. Identiteettitekijät, symbolitekijät	Luikin ja Ämmänniityn alueella on säilynyt heinäsuuleja.
4.7. Matkailu- ja virkistyskäyttö	
4.8. Kuvailu, kulttuuripiirteet	Lattomerensuon kulttuurimaisemassa, Pinomäen alueella on paljon jälleenrakennuskauden tiloja. Tilat ovat keskittyneet suurimmaksi osaksi kahden tien, Pinomäentien ja Pitkälän tien varteen. Tällä alueella on huomattavan paljon hevosia, mikä näkyy maisemakuvassa tilojen yhteydessä olevina tarhoina. Lattomerensuon keskellä olevat saarekkeet ja aluetta rajaavien selänteiden reuna-alueet on asuttuja. Nämä tilat ovat nuorempaa rakennuskantaa kuin ne, jotka ovat Lattomerentien varrella olevia. Lattomerensuon kylän tilojen koot ovat pienempiä ja ne sijaitsevat tiiviimmin kuin muualla olevat tilat. Lattomerentien varteen ja lähituntumaan on viimeaikoina tullut aivan uutta rakennuskantaa, mikä kuitenkin liittyy vanhojen rakennusten joukkoon. Alueen koillisosaan on kaavoitettu teollisuusalue, minne on rakennettu ja rakennetaan vielä lisää suuria rakennuksia, jotka näkyvät melko laajalle alueelle. Kusiansen mäen kohdalla pellolle on istutettu koivikko. Maiseman avoimena säilymisen kannalta avoimelle pelloille rakennetut uudet omakotitalot ovat uhkatekijä, koska ne saattavat katkaista yhtenäisen näkymän alueen halki.
5. MAISEMAKUVA	Lattomerensuon kulttuurimaisemassa on havaittavissa kolme aluetta. Avoin Pinomäeltä aukeava tasanko, jonka reunalla on rivit jälleenrakennuskauden tiloja. Lattomerensuon kylän selänteeltä itään aukeava saarekkeinen viljelyalue antaa muiston Lattomerensuon katoavasta maisemasta, missä on suuleja ja laitumia. Lattomerensuon kylän länsipuolella oleva kapeahko laakso liittyy maisema-alueeseen moreenisen selänteen ja saarekkeen välistä. Peltotasankojen keskellä on paikoin yksittäisiä taloja pihapiireineen, joihin johtaa pitkiä tieitä pellon poikki. Asutus on keskittynyt saarekkeisiin sekä selänteiden ja peltojen välivyöhykkeelle. Suurimpien ojien reunat ovat paikoin pusikoituneet ja peittäneet alueen halki avautuvia yhtenäisiä laajoja näkymiä. Alue on edustava esimerkki satakuntalaisesta järvenlaskun ja suon kuivatuksen yhteydessä syntyneestä viljellystä ja elävästä kulttuurimaisemasta. Alueen reuna-alueella on tapahtunut muutos uusien teollisten rakennusten noustessa avoimen maisema-alueelle ja omakotialueen tullessa lähemmäs alueen reunaa.
6. RAJAUS	Lattomerensuon kulttuurimaisema-alueen raja seuraa Pitkäkujan tielinjaa. Alueen itäraja seuraa Ulvilan asutustaajaman rajaa Protson aukealle. Etelässä alueen raja kulkee metsäisellä selänteellä. Etelässä maisema-alueen länsireuna seuraa suurimmaksi osaksi asumaton selännettä Niittuojalle saakka. Pohjoisessa länsireuna seuraa Palomäen selännettä luoteessa olevalle valtatie 8:lle saakka.

<p>7. KUVAILUTEKSTI</p>	<p>Maisemakuva: Lattomerren kulttuurimaisemassa on havaittavissa kolme aluetta. Avoin Pinomäeltä aukeava tasanko, jonka reunalla on rivit jälleenrakennuskauden tiloja, Lattomerren kylän selänneeltä itään aukeava saarekkeinen viljelyalue ja Lattomerren kylän länsipuolella oleva kapeahko laakso, joka liittyy maisema-alueeseen moreeniselänteen ja saarekkeen välistä. Peltotasankojen keskellä on paikoin yksittäisiä taloja pihapiireineen, joihin johtaa pitkiä teitä pellon poikki. Asutus on keskittynyt saarekkeisiin sekä selänneiden ja peltojen välivyöhykkeelle. Suurimpien ojien reunat ovat paikoin pusikoituneet ja peittäneet alueen halki avautuvia yhtenäisiä laajoja näkymiä. Pohjoisessa aluetta reunustaa kaupungin metsäinen virkistysalue sekä lentokenttä. Maisema-alue on topografialtaan tasankoa, jossa risteilevät tiet, ojat ja voimalinjat. Muuten tasaiseen maisemaan vaihtelua tuovat metsäiset saarekkeet. Alueen koillisreunan ulkopuolella on tapahtunut muutos alueen käyttötarkoituksessa. Peltoalueelle on kaavoitettu teollisuusalue, johon on aloitettu uusien suurien teollisuus- ja hallirakennuksien rakentaminen.</p> <p>Luonnonpiirteet: Lattomerren maisema-alueen etelä- ja länsireunalla on moreeniselänneitä, joiden alaosassa kasvaa lehtipuita sekä kuusta ja ylempänä rinteillä puusto muuttuu mäntyvaltaiseksi. Lattomerren peltotasankojen keskellä on moreenisaarekkeita. Alueen poikki on kaivettu suuret laskuojat, joiden kautta pelloille tuleva vesi johdetaan suiston kautta mereen.</p> <p>Kulttuuripiirteet: Maisema-alueen kaakkoisosassa oleva Pinomäen alueen tiloista suurin osa on jälleenrakennuskauden aikana rakennettuja. Pinomäen asutus on keskittynyt suurimmaksi osaksi tiiviisti kahden tien varteen. Alueen toinen asuinkeskittymä on Lattomerren kylä, joka on muodostunut maisema-alueen lounaisreunalla olevalle selänneelle. Muu, yksittäinen rakentaminen, on sijoittunut lähinnä peltojen keskellä oleville saarekkeille sekä aluetta rajaavien selänneiden reuna-alueille. Maatiloihin liittyy paikoin suuria talousrakennuksia, jotka on kuitenkin sovitettu hyvin maisemaan rakentamalla ne saarekkeille tai niiden reunoille. Saarekkeilla olevat tilat ovat pääasiassa nuorempaa rakennuskantaa kuin ne, jotka ovat Lattomerentien varrella sekä Lattomerren kylän selänneen länsipuolella. Lattomerren kylän keskustan tuntumassa oleva rukoushuone on valmistunut vuonna 1908. Edellä mainittuihin kylän alueisiin ja tienvarren alueisiin on viimeaikoina kohdistunut rakentamispaineita. Tien varteen ja selännealueelle rakennetut uudet omakotitalot sijoittuvat kuitenkin vanhan asutuksen läheisyyteen metsäisille alueille. Yksittäisiä omakotitaloja on tullut maisema-alueen keskelle katkaisten näin paikoin yhtenäisten näkymien syntymisen. Maisema-alueen ulkopuolelle on kaavoitettu eri käyttötarkoitukseen alueita.</p> <p>Lattomerren viljelymaisema on suhteellisen nuorta. Kokemäenjokilaaksossa kuivatukset alkoivat 1700-luvun puolivälissä, jolloin Ulvilan Koiviston kartanon omistajan Johan Kraftmanin ryhtyi ajamaan Lattomerren suuren suoalueen kuivatusta. Lattomerren suon ojitusta pidetään maamme ensimmäisenä laajamittaisena suon kuivatusyrityksenä. Kuivatustyö alkoi hitaasti ja 1800-luvun puolivälin pitäjänkartoissa Lattomeri oli vielä suurimmaksi osaksi keskiosaltaan merkitty kosteikko- tai suoalueeksi. Venäläisen topografikartan mukaan Lattomeri oli saatu kuivatettua 1900-luvun alkuun mennessä.</p>
<p>8. ARVIOINTI</p>	
<p>8.1. Arvoluokka</p>	<p>Maakunnallisesti arvokas</p>
<p>8.2. Arviointiteksti</p>	<p>Lattomerren kulttuurimaisema on laajin yhtenäinen Ala-Satakunnan viljelyseudun järvenlaskun ja suon kuivatuksen tuloksena syntynyt viljelymaisema.</p>
<p>9. LIITTEET</p>	
<p>9.1. Karttaliitteet</p>	
<p>9.2. Valokuvat</p>	<p>5871, Näkymä Pinomäestä etelään.</p>
<p></p>	<p>5880, Näkymä Pinomäestä kaakkoon.</p>
<p></p>	<p>5901, Näkymä Pinomäentieltä kaakkoon.</p>
<p></p>	<p>5933, Näkymä Pinomäentieltä Lattomerenojalle.</p>
<p></p>	<p>5949, Näkymä Pinomäentieltä lounaaseen.</p>
<p></p>	<p>5966, Näkymä Lattomerren kylään.</p>
<p></p>	<p>5981, Näkymä Paikallistieltä etelään.</p>
<p></p>	<p>5986, Näkymä Paikallistieltä luoteeseen.</p>
<p></p>	<p>6077, Näkymä lounaaseen.</p>

6101, Näkymä kaakkoon.